

Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om OC-spray (pepparspray);

RPSFS 2011:17
FAP 104-4

beslutade den 5 december 2011.

Utkom från trycket
den 10 januari 2012

Rikspolisstyrelsen föreskriver följande med stöd av 13 § första stycket 3–4 och 13 e § förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen och 3 § andra stycket polisutbildningsförordningen (1999:740) samt meddelar följande allmänna råd.

Författningsbestämmelser

1 § Bestämmelser om Polisens rätt att använda våld finns i 10 § polislagen (1984:387). Allmänna principer för polisingripanden finns i 8 § polislagen.

I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Polisens särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning (FAP 933-1) finns närmare angivet vilka hjälpmedel som är tillåtna för Polisen vid våldsanvändning.

2 § I 27 och 28 §§ polislagen (1984:387) finns bestämmelser om särskild dokumentationsskyldighet vid vissa former av ingripanden. Närmare bestämmelser om dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen finns i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation (FAP 100-2).

3 § Bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet och om arbetsgivarens allmänna skyldigheter när det gäller att bl.a. förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbetet finns i 2 och 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

I arbetsmiljöförordningen (1977:1166) finns bestämmelser om anmälan till Arbetsmiljöverket vid dödsfall eller svårare personskada som drabbat arbetstagare.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:02) finns bestämmelser för arbete där det kan finnas risk för våld eller hot.

4 § OC-spray är till verkan och ändamål jämförlig med tårgasanordningar och omfattas av bestämmelserna i vapenlagen (1996:67) och vapenförordningen (1996:70).

5 § OC-spray omfattas av bestämmelserna i förordningen (1996:31) om statliga myndigheters skjutvapen m.m. och Rikspolisstyrelsens föreskrifter (FAP 943-1) om Polisens och andra statliga myndigheters förvaring och transport av skjutvapen och ammunition.

Definition

6 § Med OC-spray avses i denna författning en vätska som består av ett pepparfruktextrakt och vatten och som med hjälp av drivgas kan sprutas ut i form av en koncentrerad stråle i avsikt att reta ögonen på och tillfälligt förblinda den mot vilken strålen riktas. Den aktiva substansen i OC-spray är capsaicin (oleoresin capsicum).

Tilldelning och användande

7 § Endast sådan OC-spray som godkänts av Rikspolisstyrelsen får användas.¹

8 § Bara en polis som med godkänt resultat har genomgått utbildning enligt 17 § får tilldelas OC-spray. Polismyndigheten ska upprätta en förteckning över de poliser som har tilldelats OC-spray.

9 § En polis i yttre tjänst ska under tjänstgöring bära den OC-spray som han eller hon har tilldelats. En polis som endast tjänstgör i inre tjänst ska bära den OC-spray som har tilldelats honom eller henne om han eller hon tjänstgör i sådan verksamhet där det av säkerhetsskäl är motiverat att bära OC-spray.

Polismyndigheten får besluta om undantag från första stycket första meningen om det finns särskilda skäl.

Allmänna råd

Exempel på verksamhet i inre tjänst där det av säkerhetsskäl kan vara motiverat att bära OC-spray är tjänst i reception dit allmänheten har tillträde, arrestlokaler eller bevakningsuppgifter.

Beslut om undantag kan gälla för såväl generella situationer som i enskilda fall och kan avse en grupp av poliser eller en enskild polis.

Särskilda skäl för undantag kan föreligga i olika situationer, där arbetsuppgifterna gör det olämpligt eller omotiverat att en polis bär OC-spray.

10 § OC-spray ska handhas på ett aktsamt sätt så att inte någon obehörig kommer åt den eller den på något annat sätt går förlorad.

Allmänna råd

Aktsamhetskravet innebär att sprayen vid all tjänstgöring ska hållas under uppsikt och vid bärande förvaras i sin bäranordning på ett därför avsett sätt. I kravet ingår också att regelbundet, särskilt efter ett ingripande eller en insats, kontrollera att OC-sprayen och dess bäranordning är hela och sitter fast i avsett bälte, livrem eller plagg.

¹ Rikspolisstyrelsens förteckning över godkända särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning inom Polisen, POL-109-3098/05.

11 § OC-spray får användas bara om den polisiära uppgiften inte kan lösas på något annat, mindre ingripande, sätt och, bortsett från nöd- och nödvärns-situationer, aldrig utöver vad som stadgas om Polisens rätt att använda våld i 10 § polislagen (1984:387). Användandet ska ske med hänsyn tagen till den smärta och det obehag som åtgärden innebär för den som utsätts för sprayen.

Endast om synnerliga skäl föreligger får OC-spray användas mot frihetsberövad vid transport i fordon under färd.

OC-spray får inte användas mot en person som endast gör passivt motstånd utan att använda egen kroppskraft.

Användning av OC-spray mot personer som utövar motstånd enbart genom att hålla sig fast i annan person eller föremål eller spjärna emot med ben eller armar, ska ske med stor restriktivitet.

OC-spray får inte användas generellt mot en folksamling. Innan OC-spray används mot en person som ingår i en folksamling måste särskilda överväganden göras beträffande konsekvenserna av ett sådant användande.

Allmänna råd

OC-spray är ett hjälpmedel som innebär ett betydande mått av våldsanvändning. Med våld avses inte enbart åtgärder som orsakar smärta eller skada, utan också sådana handlingar som orsakar psykiskt och fysiskt obehag av någon betydelse, även om detta är av övergående natur. Vid all användning av OC-spray inom ramen för polislagens regler om våldsanvändning måste därför en föregående bedömning avseende behov och proportionalitet göras med beaktande av dessa omständigheter. Exempel på mindre ingripande åtgärder är t.ex. åtsägelser eller mindre kraftfulla grepp.

Det torde i normalfallet inte vara försvarligt att använda sprayen i situationer där polisen vanligtvis har kontroll över den person mot vilken ingripandet riktas, såsom i arrester, när personen är belagd med fängsel eller befinner sig i ett fordon. Begränsningen gällande användning av OC-spray i fordon under färd motiveras av de särskilda hänsyn som måste tas till risken för kontaminering av fordonsföraren och de allvarliga risker det innebär ur trafiksäkerhetssynpunkt. Synnerliga skäl kan i detta avseende föreligga om den frihetsberövade utövar mycket kraftigt våld.

Användning av OC-spray mot en person som endast gör ett passivt motstånd utan att använda kroppskraft är inte försvarligt. Exempel på sådant motstånd är då personen vägrar medverka och endast med sin kroppstyngd utövar motstånd.

Vid användning av OC-spray mot en person som ingår i en folksamling måste särskild hänsyn tas till risken för att andra personer än den mot vilken åtgärden är riktad träffas av sprayen. Det är även viktigt att ha i åtanke vad en sådan åtgärd kan få för konsekvenser ur ett taktiskt perspektiv.

Sanering

12 § När en polis har använt OC-spray mot en person ska polisen, om det är möjligt, snarast se till att personen saneras från sprayen.

Bärande och användande under ledig tid

13 § Om det finns särskilda skäl får länspolismästaren, eller den som han eller hon utser, besluta att en polis under ledig tid får bära tilldelad OC-spray. Beslutet ska föregås av en noggrann prövning av behovet.

Särskilda skäl kan föreligga om en polis är utsatt för ett allvarligt hot med anledning av tjänsten. Prövning av behovet ska då omfatta den riskanalys som ska göras i enlighet med Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. (FAP 480-1) samt vilka alternativa åtgärder som kan vidtas. Innan beslutet fattas ska samråd ske med den verksamhetsskyddschef, personsäkerhetsansvarige eller motsvarande som ansvarar för polismyndighetens lokala personsäkerhetsarbete. Behovet ska fortlöpande följas upp och bedömas.

OC-sprayen får i sådana fall användas bara i nödvärn.

Allmänna råd

Ytterligare vägledning för riskanalysen finns i Rikspolisstyrelsens riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå.

14 § Ett beslut enligt 13 § ska dokumenteras.

Rapportering m.m.

15 § När OC-spray har använts vid ett ingripande ska den som utfört sprayningen så snart som möjligt underrätta närmaste förman om användandet.

16 § Omständigheterna vid ingripandet, anledningen till att våldsanvändning var nödvändig och skälen för att OC-spray användes m.m. ska, oavsett annan dokumentation i ärendet, dokumenteras utförligt på formulär *Rapport – särskilt hjälpmedel vid våldsanvändning* (RPS 104-5).

Det granskande befälet ansvarar för att dokumentationen är fullständig och korrekt samt att den avrapporterande polisen får en direkt återkoppling, om avrapporteringen är bristfällig. Länspolismästaren, eller den som han eller hon utser, ansvarar för att en kopia av rapporten skickas till Rikspolisstyrelsen.

Utbildning

17 § Polismyndigheten ska i erforderlig utsträckning anordna funktionsinriktad utbildning i handhavande av OC-spray och kontrollera att poliserna uppfyller de krav som ställs enligt den kursplan som fastställts av Rikspolisstyrelsen.

Personal som inte själva bär OC-spray men regelbundet kommer i kontakt med nyligen kontaminerade personer ska ges utbildning i OC-sprayens verkan samt sanering.

Endast den som genomgått av Rikspolisstyrelsen beslutad och i kursplan fastställd central instruktörsutbildning får genomföra funktionsinriktad utbildning.

Vad som sägs i 15 och 16 §§ om rapportering gäller inte när OC-spray används i samband med utbildning.

Lokala föreskrifter

Allmänna råd

Polismyndigheten bör i lokala föreskrifter reglera bl.a. rutiner för återlämning av OC-spray vid t.ex. längre frånvaro från tjänsten, åtgärder efter användande och kassation av OC-sprayburkar.

Övrigt

18 § Polismyndigheten ska utöva tillsyn över hur OC-spray används i polisverksamheten och därvid särskilt ge akt på att användningen sker i enlighet med bestämmelserna i polislagen (1984:387) och denna författning.

19 § Polismyndigheten ska till Rikspolisstyrelsen skriftligen rapportera varje fall av defekt på OC-sprayanordning.

20 § Rikspolisstyrelsen får, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från dessa föreskrifter.

Denna författning träder i kraft den 1 februari 2012, då Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om pepparspray (OC-spray) (RPSFS 2004:6, FAP 104-4) ska upphöra att gälla.

På Rikspolisstyrelsens vägnar

BENGT SVENSON

Martin Lundin
(Polisavdelningen)

